

Албул І.В.,
к.пед.н., доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЄЮ ЯК НАПРЯМ СІМЕЙНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Сім'я визначається як соціальний інститут, що характеризується спільною формою взаємовідносин між людьми, в межах якого здійснюється основна частина їх життєдіяльності. Протягом усього життєвого шляху особистості сім'я є тим найближчим мікросоціальним оточенням, яке опосередковує і визначає своєрідність її активності та реалізації.

Необхідність сильної державної сімейної політики зумовлена суспільними потребами: сім'я є спільником суспільства у розв'язанні його головних проблем, збереженні моральних основ, соціалізації дітей, розвитку культури та економіки. Отже, суспільство зацікавлене в такій сім'ї, яка здатна виробити та реалізувати власну життєву стратегію, забезпечити не лише своє виживання, а й розвиток.

Зміст та форми соціально-педагогічної роботи з сім'єю обумовлюються групою наступних чинників: типом сім'ї; проблемами, які існують в сім'ї; видом соціального інституту, що працює з сім'єю, та напрямом фахової підготовки спеціаліста, який надає послуги сім'ї.

Основний зміст соціально-педагогічної роботи з сім'єю складають забезпечення сім'ї різних видів соціального обслуговування (соціальної допомоги та соціальних послуг), реабілітаційна та профілактична робота, соціальний супровід окремих категорій сімей та соціальне інспектування неблагополучних сімей.

Соціальне обслуговування сім'ї реалізується через забезпечення сім'ї різноманітних виплат, гарантованих державою у законодавчому порядку; надання малозабезпеченим сім'ям різних видів матеріальної підтримки (одяг,

медикаменти, харчування, санаторні путівки, оздоровлення членів сім'ї тощо); психологічна підтримка сім'ї у складних життєвих ситуаціях; надання різноманітних консультативних послуг сім'ї; створення мережі організацій для надання культурно-освітніх та фізично-оздоровчих послуг членам сім'ї, забезпечення її змістовного дозвілля (центри дозвілля, навчальні курси, клуби та гуртки за інтересами, школи молоді сім'ї тощо).

Соціально-реабілітаційна робота з сім'ю в першу чергу спрямована на відновлення виховного потенціалу сім'ї, захист прав членів родини у кризових ситуаціях, зміну соціального та сімейного статусу окремих членів сім'ї. Така робота здійснюється соціальним педагогом в школі, спеціалістами соціальної служби молоді та кризових центрів. Соціально-профілактична робота з сім'єю спрямована на попередження неконструктивної взаємодії між членами сім'ї, різних форм насильства, помилок у сімейному вихованні, формування різних видів хімічної залежності у членів сім'ї, виявлення потенційно неблагополучних сімей.

Соціальний супровід сім'ї - це робота соціального педагога (працівника) з сім'єю, яка спрямована на підтримку сім'ї у різних видах її життєдіяльності, формування здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ї з метою ліквідації різних видів проблем. Сьогодні в практиці соціально-педагогічної роботи основними типами сімей, стосовно яких здійснюється соціальний супровід, є прийомні сім'ї, сім'ї, в яких виховуються діти з обмеженими функціональними можливостями та неблагополучні сім'ї.

Соціальний супровід здійснюється шляхом надання сім'ї різних видів матеріальної та психологічної допомоги, соціальних послуг, консультування, захисту інтересів сім'ї в органах державної влади. Тривалість соціального супроводу окремої сім'ї залежить від гостроти проблем, які існують в сім'ї, рівня розвитку адаптаційного потенціалу членів сім'ї, ступеню функціональної спроможності сім'ї щодо самостійного подолання труднощів, рівня розвитку зв'язків сім'ї з мікро- та макросередовищем.

Соціальне інспектування - це складова соціального супроводу, метою якого є контроль соціальним педагогом чи працівником за реалізацією у сім'ї прав її членів, виявлення випадків їх порушення та умов, що цьому сприяють.

Соціальне інспектування може здійснюватися спеціалістом спільно з дільничним інспектором міліції, представниками опікунської ради, працівниками кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

Соціальна робота з молодими сім'ями полягає у забезпеченні соціальної профілактики сімейного неблагополуччя, здійсненні системи заходів, спрямованих на запобігання аморальної, протиправної поведінки дітей та молоді, наданні соціальної допомоги та послуг з метою реалізації програми роботи з молодією сім'єю; наданні допомоги батькам у розв'язанні складних питань сімейного виховання; здійснення соціальних послуг, здійснення соціальної реабілітації.

Одним з основних об'єктів соціальної роботи виступають молода сім'я та сім'ї, які мають проблеми у сімейному вихованні, сім'ї, які за особливостями своєї життєдіяльності потребують соціальної підтримки, допомоги, реабілітації. Це неблагополучні, багатодітні, студентські сім'ї, сім'ї мігрантів та біженців, сім'ї з дітьми і батьками-інвалідами, сім'ї з нестандартною дитиною, бідні й малозабезпечені сім'ї, сім'ї одиноких та неповнолітніх матерів та ін.

У процесі такої роботи надається також соціальна, психолого-педагогічна допомога вчителям, шкільним психологам, класним керівникам з питань організації їх взаємостосунків з батьками, класним колективом, вивчення особливостей окремих класних колективів та дітей, робота з окремими категоріями сімей та дітьми з таких сімей.

Чималу допомогу у цьому плані молода сім'я отримує завдяки матеріалам у місцевій пресі, рекламуванню роботи, тематичним передачам по телебаченню.

Державна сімейна політика є важливим політичним інструментом впливу на забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішу реалізацію сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня,

підвищення значення сім'ї як основи суспільства, укріплення і розвиток соціального інституту сім'ї в цілому.

Соціальна політика передбачає забезпечення суспільної безпеки, регулювання соціальних процесів, реалізацію інтересів споживачів, створення умов для сталого людського розвитку, і займає суттєве місце в механізмі забезпечення потреб людини.

Соціальна політика, а в її складі і сімейна політика, це – невід'ємна складова діяльності держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Зважена соціальна політика зберігає стабільність у суспільстві, що дозволяє йому розвиватися без значних потрясінь, заколотів та революцій.

В цілому державну сімейну політику можна визначити як заходи держави та інших суб'єктів політики, спрямовані на утвердження чи зміну сімейних відносин, сім'ї як соціального феномену і які обумовлені політичною ідеологією щодо сімейних цінностей. В свою чергу, сімейна політика соціальної держави – це політика, спрямована на створення необхідних умов для успішного функціонування сім'ї, добробут, укріплення і розвиток сім'ї як важливого соціального інституту суспільства та основи стабільності політичної системи.

Сімейна політика має на меті зміцнення сім'ї як соціального інституту. Ця мета носить фундаментальний, довгостроковий характер. Одним із засобів досягнення цього є реалізація Державної цільової соціальної програма підтримки сім'ї до 2016 року.

Метою Програми є збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціального захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах.

Серед шляхів і способів розв'язання проблеми пропонуються два варіанти:

- забезпечення матеріальної підтримки соціально незахищених верств населення та надання соціальних послуг сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах, з приводу насильства в сім'ї;

- перенесення акцентів сімейної політики на засади стимулювання саморозвитку та самозабезпечення сім'ї, надання адресної соціальної допомоги, поєднання зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, активізацію діяльності органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань.

Другий варіант є оптимальним, оскільки він спрямований на:

- пропаганду сімейних цінностей з формування сім'ї, орієнтованої на народження та виховання двох і більше дітей, здатної самостійно розв'язувати проблеми, забезпечувати власний розвиток, брати активну участь у житті громади, виховувати відповідальних громадян;
- здійснення підготовки молоді до подружнього життя;
- формування свідомого та відповідального ставлення до батьківства, повноцінного виховання та розвитку дітей;
- здійснення соціальної підтримки сімей шляхом створення ефективної системи захисту населення через запровадження механізму комплексного надання сім'ям адресної допомоги та соціальних послуг;
- соціальний захист та підтримку сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, запобігання асоціальним проявам у сім'ї, передусім насильству;
- забезпечення всебічної підтримки сімей, особливо з дітьми.

Так, з метою підвищення в суспільстві престижу сім'ї, утвердження пріоритетності сімейних цінностей, підвищення ролі батьків у вихованні дитини, в рамках реалізації Державної цільової соціальної програма підтримки сім'ї до 2016 року, виконуються такі види діяльності:

1) проведення засідань за круглим столом, брифінгів, семінарів, спрямованих на збереження та популяризацію національних культурних сімейних традицій і цінностей, підвищення престижу багатодітних сімей;

- 2) виготовлення аудіо- та відеороликів в рамках проведення інформаційно-просвітницької кампанії з питань розвитку та підтримки сім'ї, спрямованих на збереження орієнтації населення на сімейний спосіб життя; популяризації моделі "доброго батька" та протидії насильству в сім'ї;
- 3) розміщення зовнішньої реклами (плакати, буклети, сітілайти, бігборди) з метою розвитку та підтримки сім'ї, спрямованої на збереження орієнтації населення на сімейний спосіб життя; популяризації моделі "доброго батька" та запобігання насильству в сім'ї;
- 4) проведення інформаційно-просвітницької кампанії на місцевому рівні щодо розвитку та підтримки сім'ї, спрямованої на збереження орієнтації населення на сімейний спосіб життя; популяризації моделі "доброго батька" та запобігання насильству в сім'ї;
- 5) підготовка та розповсюдження інформаційних матеріалів для населення щодо видів державної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, у тому числі багатодітним сім'ям;
- 6) підготовка та видання інформаційних збірників з питань сім'ї, підготовки молоді до життя в подружжі, усвідомленого батьківства тощо;
- 7) проведення щорічних регіональних тематичних семінарів з питань підтримки сім'ї та соціального захисту багатодітних сімей;
- 8) проведення щорічних Всеукраїнських і регіональних свят та культурологічних акцій з питань сім'ї (День сім'ї, День матері);
- 9) проведення фестивалю-конкурсу "Таланти багатодітної родини";
- 10) підготовка та проведення Всеукраїнського свята "День батька".

Соціальна підтримка молодих сімей - це частина (форма) сімейної політики, метою якої є надання допомоги родинам у подоланні різного роду стресових ситуацій, у вирішенні проблем, що виникають в їх житті, з якими сім'ї не в змозі впоратися самі, за рахунок своїх внутрішніх ресурсів. Соціальна ж робота з молодими сім'ями - це діяльність, яка реалізує цю соціальну підтримку.

Так, з метою підготовки молоді до подружнього життя, народження і виховання бажаних дітей у сім'ях, підготовка подружжя до майбутнього батьківства та відповідального батьківства у вихованні дітей соціальна робота з молодими сім'ями спрямована на виконання наступних напрямів:

- 1) розроблення програми підготовки молоді до подружнього життя;
- 2) підготовка спеціалістів обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді по роботі з молоддю з підготовки до подружнього життя;
- 3) впровадження в регіонах програми підготовки молоді до подружнього життя (підготовка спеціалістів районних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, забезпечення виконання програми підготовки молоді до подружнього життя);
- 4) підготовка сімей до відповідального батьківства;
- 5) проведення моніторингу програми підготовки молоді до подружнього життя.

Одним із важливих напрямів державної сімейної політики є запобігання сімейному неблагополуччю та надання допомоги сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах. Відповідно до Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року нині реалізуються такі види діяльності:

- 1) проведення навчальних семінарів, тренінгів з питань запобігання насильству в сім'ї із спеціалістами місцевих органів виконавчої влади, які працюють з особами, які постраждали від насильства в сім'ї, та працівників органів внутрішніх справ;
- 2) проведення навчання для спеціалістів місцевих органів виконавчої влади щодо осіб, які постраждали від насильства в сім'ї та які вчинили насильство в сім'ї, а також з дітьми, які стали свідками насильства в сім'ї;
- 3) надання допомоги членам сімей, в яких скоєно насильство, центрами соціально-психологічної допомоги;
- 4) виконання корекційних програм для осіб, які вчиняють насильство;
- 5) забезпечення діяльності телефонних "гарячих ліній" з надання інформації для осіб, які опинились у складних життєвих обставинах, в тому числі тих, що постраждали від насильства в сім'ї.

Таким чином, перенесення акцентів сімейної політики на засади стимулювання саморозвитку та самозабезпечення сім'ї сприятиме ціннісній трансформації ставлення українців до створення та функціонування сім'ї, посиленню відповідальності кожного з батьків за виховання дітей, запровадженню ефективного механізму взаємодії та соціального партнерства сім'ї, громадськості та держави.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д.Зверевої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. –536 с.
2. Мішин А. Державна сімейна політика як цілісна науково-практична система / А. Мішин //Актуальні проблеми державної сімейної політики: Матеріали науково-практичної конференції/ С.Р.Сафіулін, С.В.Толстоухова, О.В.Белишев та ін.// Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (спецвипуск). Науково-практичний журнал. – 2010. - № 1-2. - С.17-22.
3. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року» // Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP130341.html